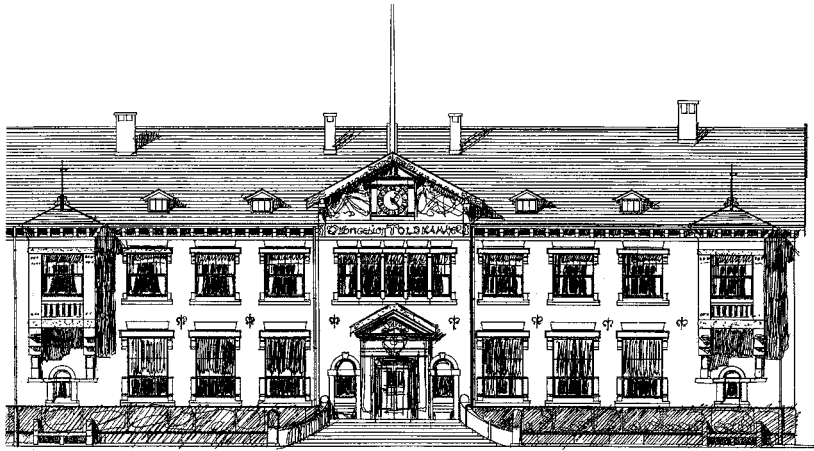

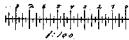

Zluse

Estetisk

M.J.O.L. 1855
København

Skattehistorie, kontorpige
og kontroltolder

Zise - Told- og Skattehistorisk Tidsskrift er medlemsblad for Told- og Skattehistorisk Selskab, stiftet den 24. oktober 1977.
Bestyrelsens medlemmer er told- og skattedirektør Ole Kjær, København (formand),
overarkivar, mag. art. Henrik Fode, Århus (næstformand),
seniorforsker, dr. phil. Ole Degn, Viborg (redaktør),
fuldmægtig Gunnar Jakobsen, København (sekretær),
specialkonsulent Kirsten Lekdorf, København (kasserer),
regionschef Palle Castbak, Kalundborg,
fhv. ekspeditionssekretær Aage E. Hansen, Kruså,
kontorchef Henrik Ludolph, København og
regionschef Hans Jørgen Mortensen, Viborg.

Medlemsskab af Told- og Skattehistorisk Selskab tegnes ved henvendelse til
Told- og Skattehistorisk Selskab, Østbanegade 123, 2100 København Ø eller på
www.zise.dk. Kontingentet andrager 60 kr. om året for enkeltmedlemmer, 500 kr.
for institutioner og firmaer. Biblioteker kan tegne abonnement for 60 kr.
Zise udkommer tre gange årligt, og hvert hefte indeholder ca. 40 sider.

Bidrag til Zise bedes sendt til redaktøren, seniorforsker, dr. phil. Ole Degn,
Mellemhøjen 11, 8800 Viborg eller til sekretæren, fuldmægtig Gunnar Jakobsen,
Told- og Skattehistorisk Selskab, Østbanegade 123, 2100 København Ø.

www.zise.dk

ISSN 001 05-8355
Tryk: Wadmann Grafisk A/S, Thisted

Skattehistorie, kontorpige og kontroltolder

I dette nummer bringes for en gangs skyld en skattehistorie, og redaktøren benytter samtidig lejligheden til at bemærke, at sådanne i øvrigt savnes og efterlyses - der må også på dette område være meget godt og læseværdigt stof. Her er det en historie, som må forekomme nutiden besynderlig, der fremdrages. Flemming Aabo Jensen, der er en flittig bidragyder til Zise, er i forbindelse med slægtsforskning stødt på den historie, som han her fremlægger. En sognerådsformand forsøgte at slippe uden om at blive ansat til den skat, han, sognets rigeste mand, skulle betale ud fra sin indtægt og formue. Dette til trods for, at man på den tid havde et beskatningsniveau på nogle få procent. Sognerådsformanden ville nøjes med en skat svarende til den, han havde betalt det foregående år og ikke et beløb med den forhøjelse på 4 kr., som ligningsrådet ville sætte ham til. Selv om kronen da havde en værdi, der ligger langt fra nutidens, så var dens værdi dog ikke højere, end at en arbejdsmands dagløn var på 2 kr.

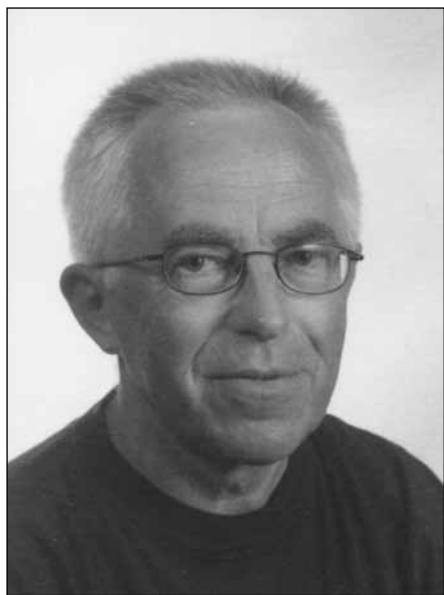
I nummeret her møder læserne også som noget lidt usædvanligt en forfatter, der kan fortælle om forhold set fra en kontoransats synsvinkel. Annie Birkvang blev i 1955 i ventetiden før en planlagt seminarieuddannelse lidt tilfældigt ansat som kontormedhjælper på Toldkassererkontoret på Centralpostgården i Bernstorffsgade i København. Her var hun i to år, men blev hængende i told-

Annie Birkvang

væsenet og begyndte et karriereforløb, hvor hun over tre år kom i 28 forskellige kontorer, før hun gik over som toldelev. Hvad hun oplevede de første år, delagtiggør hun læserne i, med fint erindrede skildringer af pigeliv på et toldkontor dengang. Hvad der måske undrer en nutidig læser mest, er den ihærdighed, hvormed en ældre kvindelig toldkontrollør vogtede de unge pigers dyd.

Sidst i nummeret påbegynder Bent Andreassen en længere række erindringer fra en lang karriere i toldvæsenet, fra han i 1956 blev ansat som elev på et lille toldsted i Nordjylland, til han efter

Bent Andreassen

en tid som funktionschef ved Told- og Skatteregion Ålborg, Toldcenter Nordjylland, med nedlæggelsen af toldcentrene i 2002 besluttede at stoppe. Med bopæl i Sæby har han gjort tjeneste ikke blot dér, men også i Frederikshavn, Hjørring og Aalborg og desuden været på udlandsture til Island, England, Bruxelles, Kroatien, Norge, Litauen, Sveri-

ge, Østrig og Polen. Denne gang begynder vi med stemningen på et toldkontor i en tid, der var så meget anderledes end den, vi lever i. Det var i Sæby, og der var for toldassistenten tid til at læse avis og tænke over tingene. I et tilbageblik får vi så forhistorien, fra toldeleven mødte den første dag på toldkammeret i Løgstør og senere bestod toldelevprøven, og til han efter indimellem forunderlige oplevelser blev modnet i toldopsynet.

Forsidebilledet viser kgl. bygningsinspektør Hack Kampmanns tegning til toldkammerbygningen i Aalborg, fra ca. 1899. Enkelte detaljer blev ændret ved gennemførelsen af byggeriet 1900-02. Således mangler tegningen de to store kugler på hver side af trappeløbet, som Bent Andreassen omtaler i sin artikel.

Bygningen er i 2004 forladt af Told- og Skatteregion Aalborg, der er udflyttet til et forstadskvarter, og bygningen står i efteråret 2004 til salg i offentligt udbud ved et EDC-ejendomsmæglerfirma.

Tegningen findes i B 297 Overtoldinspektoratet for Nørrejylland arkiv, 1.222 Toldbygninger Aalborg 1882-1922, i Landsarkivet for Nørrejylland.

En mærkelig skattehistorie

af Flemming Aaboe Jensen

Sognerådsformanden

På kirkegården i Nørre Nebel i Sydvestjylland findes et smukt og velholdt anlæg med sten fra nedlagte gravsteder. Blandt disse er en gravsten over Mads Nissen Christensen (1827-1901) og hans hustru Zille Vedstesen (1828-1919). Den fortæller, at de havde levet deres liv i sognet det meste af 1800-tallet og lidt ind i det næste århundrede.

Mads Nissen og Zille var mine oldeforældre på min mors side. De var gårdmandsfolk og ejere af Nissengård i Sædding lidt uden for Nørre Nebel. Gården var i familiens eje fra 1821 til 1954, hvor jeg i øvrigt begyndte som toldelev i Hobro, uden at de to ting har noget med hinanden at gøre.

Jeg besøgte gården i efteråret 2002. Forlods havde jeg dannet mig det billede af Mads Nissen, at han var en dygtig landmand og en mere end almindelig respekteret mand i sognet. Dette indtryk hvilede på svage minder fra småsnak i familien og ikke mindst på en nekrolog fremsagt i Rigsdagen den 29. marts 1901 af folketingsmand S. Sørensen og trykt i Ribe Amts-Tidende. Han skrev blandt andet:

Det kan siges, uden at gaa nogen for nær, at det var en af Nørre Nebels mest begavede mænd, hvis liv nu er afsluttet. Flere tillidshverv har været ham betroet: Han har saaledes været sogneraadmedlem og sogneraadformand. Nærmere dato har jeg ikke ved

Mads Nissen Christensen (1827-1901), Nissengård, Sædding ved Nørre Nebel.

haanden her i København, det er heller ikke det, det gælder om. Mads Nissen saa klart og skarpt paa mange forhold, og det var ham særdeles magtpaaliggende, at den opvoksende slægt gik fremad.

Mit indtryk blev forstærket ved besøg på det lokalhistoriske arkiv, biblioteket og rådhuset. På arkivet kastede man sig med ildhu over kirkebøgerne samt sognerådets forhandlingsprotokoller og mødereferater, der var ført med sirlig og

letlæselig skrift, men desværre kun gik tilbage til 1865.

Frem fra gemmerne dukkede der også en fortælling om en mærkelig skat-tehistorie, hvori min oldefar var impli-ceret. Fortællingen var skrevet af en M. Sørensen.

Fra arkivet blev min kone og jeg eskorteret til et uanmeldt og givtigt besøg på Nissengård, hvor vi blev godt modtaget i aftægtsboligen.

Vores "opdagelsesrejse" til Nørre Ne-bel og omegn kom journalist Anita Rah-bek fra morgenavisen *Jydske Vestkysten* for øre. Hun bad om et interview, og vi aftalte at mødes næste dag. Interviewet blev som aftalt afviklet på et stengærde ved Nissengård og bragt i avisen den følgende dag under overskriften *Nissen spøger stadig på "Nissengaard"* og indled-tes med:

En stor del af Flemming Aaboe Jensens fami-lie har været ansat i told- og skattevæsenet. Det var han også selv frem til 1. maj i år, hvor han gik på pension. Derfor var det både sjovt og pudsigt, at han i jagten på sine for-fædre fandt en artikel fra begyndelsen af sid-ste århundrede om sin oldefar, Mads Nissen Christensen, som sad i sognerådet og havde afsløret den tidligere sognerådsformand i et forsøg på at snyde i skat.

Artiklen afspejler korrekt vores sam-tale, dog med den undtagelse, at vi i familien alene har færdedes i toldver-den. Det nærmeste, vi kan komme et skattearbejde, er min oldefars hverv som sognerådsformand og min farmors bror - Christian Aaboe Sørensen - der af profession var fugleudstopper og i en periode borgmester i Silkeborg.

For at råde bod på denne lille "svip-

ser" i interviewet bringer jeg nedenfor den mærkelige skattehistorie i Nørre Nebel-Lydum sogne, hvori min oldefar var impliceret:

En mærkelig skattehistorie

Fra 1879 til 1881 var Jacobus Riis, Ly-dumgård, sognerådsformand i Nørre Nebel-Lydum kommune. I hans for-mandstid forekom en noget mærkelig skattesag. Da formanden skulle ansæt-tes i skat ved et møde den 10. december 1879, forlangte alle øvrige medlemmer, at han skulle sættes op *med 4.000 kr. lige-som mølleren*, de 4.000 må vel have været et formuepålæg, skatten var for øvrigt kun 1 kr. pr. 1.000. Formanden mente, at han kunne stå som forrige år, og for at afskære yderligere forhandling lod han sin søn Jens Riis, der gjorde tjene-ste som sekretær, indføre skatten med samme beløb som året forud - trods medlemmernes protest. Ved mødets slutning tilførte sekretæren i forhand-lingsprotokollen: *Derefter lagt skattelig-ning for året 1880*. Og protokollen blev underskrevet af alle medlemmer. Riis blev ved det samme møde valgt til for-mand for 1880.

Han ændrede imidlertid ikke sin skatteansættelse, trods det, at de øvrige medlemmer stadig krævede den ændret. Riis lod skatteligningen udarbejde og ombære til underskrift af sognerådet. De to første medlemmer skriver under, men de fire nægter.

Den 30. december indberettede Riis sagen til amtet og skriver, *at 4 medlem-mer har "fortrude", at Riis ikke var sat høje-re, og at ligningen på lovlig måde er lagt til ef-tersyn, men kun med tre underskrifter. Han udbeder sig amtets resolvering i sagen*. Den

10. januar 1880 returnerer amtet skri-
velsen med følgende bemærkning: *De
4 omskrevne medlemmer af sognerådet, der
have nægtet at underskrive ligningen, bedes
givet lejlighed til at meddele deres oplysninger
om grunden hertil, hvornæst andragendet
imødeses tilbage, ledsaget af erklæringen.*
Men Riis meddeler ikke sognerådsmed-
lemmerne stiftamtets ønske.

Imidlertid sendte de fire medlemmer
amtet en fremstilling af sagen og med-
delte sluttelig, at når hele sognerådet
havde underskrevet forhandlingspro-
tokollen, var det, fordi *den betragtning
gjorde sig gældende for os, at det, sognerådet
er enig om, må være sognerådets vedtagne be-
slutning, ligesfuldt enten formanden nægter at
udføre den eller ej.* Amtet bad om sognerå-
dets erklæring.

Der var nu kommet fire nye i med-
lemmer i rådet. Erklæringen gik ud på,
*at det vel nok i mødet den 10. december f. å.
var medlemmernes mening, at hr. Riis skulle
forhøjes, men ikke bestemt gav denne deres
mening tilkjende.* Riis anmoder amtet om
at give de nægtende medlemmer pålæg
om at underskrive ligningen og spørger,
om man må lade kommunebidragene
indkræve *under de nuværende omstændig-
heder*, og hævder i øvrigt stadig, at hans
fremstilling af skattesagen er rigtig, og
da han indsender ligningen, påstår han,
at den *blev fuldstændig* affattet i mødet
den 10. december. Riis bemærker, at de
fires erklæring næsten tyder på, *at de have
gjort en bemærkning i protokollen*, men at
en sådan ikke findes, og at klagen ikke
er blevet behandlet, fordi det nye sog-
neråd ikke ville behandle den under de
tilstedeværende forhold, hvilket Riis
lod bekendtgøre ved kirkestævne.

Imidlertid nægter flere og flere at be-
tale skat, da de hævder, at ligningen er

ulovlig og ikke tilbørlig underskrevet.

Den 5. april skriver stiftamtmanden
da til sognerådet, at efter udskriften af
forhandlingsprotokollen om møderne
sammenholdt med formandens afgivne
erklæring må det antages, at ligningen
var tilendebragt i det førstnævnte møde, og
*skatteligningen derefter af formanden er ud-
arbejdet på grundlag af, hvad er anset ved-
taget, derfor må skatteligningen som sådan
danne grundlaget for skatteopkrævningen,
der vil være at udføre på sædvanlig måde.*
Stiftamtmanden meddeler tillige, at sa-
gen vil blive forelagt amtsrådet til afgø-
relse, og at amtet endnu ikke har mod-
taget sognerådets erklæring om klagen.

Kort efter havde sognerådet møde, og
da må klagen være drøftet. Det blev til-
ført protokollen, at: *Flertallet stemte for,
at formandens skat forhøjes med 3 kr.* Flertallet var sikkert alle medlemmer minus
formanden.

De fire havde forgæves bedt amtet
om en afskrift af sagen, da man ikke
havde kunnet få Riis' korrespondance
at se, og da de nu blev bekendt med am-
tets afgørelse, voksede deres vrede i den
grad, at de sendte amtet nedenstående
harmdirrende brev:

*Da amtet ikke har værdiget os et svar på vore
gentagne anmodninger om enten en afskrift
eller et udlån af de af sognerådsformanden for
Nørre Nebel-Lydum kommune givne frem-
stillinger af den her verserende ligningssag,
have vi selv på anden måde måttet forsøge
os sagens akter at se, og må vi derefter erklære
hr. Riis' fremstilling for fuldtud usandfærdig,
hvilket vi for øvrigt temmelig sikkert anede,
fordi formanden trods amtets fordring ikke
ville forelægge os sin forklaring til erklæring.*

*Når formanden beråber sig på, at vi have
underskrevet forhandlingsmødeprotokollen,*

og mener, at vi derved have godkendt ligningen i den form, hvori han har nedskrevet den, da må vi oplyse, at ligningen aldeles ikke, hverken i sin helhed eller som en hovedsum, var indført i nævnte protokol, men kun de ord Ligningen blev lagt for 1880, hvilket vi kunne underskrive med god samvittighed, samtidig med, at vi kunne forsvare at nægte ligningslisterne vor underskrift; thi formandens skat er på disse i uoverensstemmelse med sognerådets vedtagelse den 10. december. Vi må her tilføje, at hr. Riis mange gange både under og efter mødet blev opfordret til at opføre sig på listen, som vi, hele det øvrige sogneråd, forlangte, men var ikke at formå dertil.

Vi må højlig beklage, at amtsrådet har behandlet denne sag med en utrolig ligegyldighed, og navnlig, at det i høj grad har forsumt at skaffe sig de nødvendige oplysninger. Vi kunne ikke se andet, end at enhver som helst autoritet, som indlader sig på at fælde en dom, må først og fremmest gøre sig til pligt at se sagen fra begge sider og høre begge parter. Det næste støttepunkt for amtets dom er det nye sogneråds erklæring, men vi kunne ikke se betydningen af denne, så sandt som den menneskelige forstands rækkeevne ikke når så vidt, at nogen formår at give en fornuftig og selvstændig erklæring over, hvad der er foregået på et sted, hvor vedkommende ikke har været.

Ved amtets resolution er en ligning med mindretallets underskrift kjendt gyldig, og en sådan har den langt overvejende del af kommunen bestemt vægret sig ved at betale skat efter, og efter vor mening fuldstændig med rette ifølge kommunallovens ord og ånd.

Rærup, Sædding og Præsteby, den 2. maj 1880.

J. J. Jakobsen. Chr. Jessen. Martin Johansen, Hans H. Pedersen.

Hvordan det er lykkedes for de fire at få bekræftede afskrifter af sagens akter vides ikke, men en sådan lå mellem min faders, J. J. Jakobsens efterladte papirer.

For kommunens beboere var skattens størrelse efterhånden blevet et underordnet spørgsmål, selv om man nok harmedes over, at sognets rigeste mand ikke ville sættes højere i skat, men man fandt, at det, der egentlig var stridens kerne, var en krænkelse og tilsidesættelse af det da ikke så længe forud erhvervede selvstyre. Snart fandt en offentlig debat sted i *Ribe Amts-Tidende*, med det første indlæg den 10. januar, hvor *Flere skatteydere* spørger, hvorfor ligningen kun var underskrevet af et mindretal. Riis svarede, at man kunne få oplysningerne ved direkte henvendelse til formanden, men angrebene fortsattes og får tilslutning af mange: De fire sognerådsmedlemmer, doktor, dyrlæge og mange andre, artiklerne var skarpe og undertiden vittige. Men Riis forstår at give ret kraftige svar på tiltale og blev støttet af *En del andre skatteydere*, dvs. et par naboer. De fire fik den 6. marts gennem avisen en tillidsadresse, underskrevet af kommunens skatteydere, og et par måneder senere opfordrede de Riis til at nedlægge sit mandat.

Atter en måneds tid senere behandlede amtsrådet sagen i udvalget for skatteklager. Formanden udtalte, at der ikke forelå oplysninger, der begrundede en forhøjelse af Riis' skat, og desuden var en forhøjelse på 3 kr. på en skat på 108 kr. for ubetydelig til at komme i betragtning, hvorfor han foreslog at udelade forhøjelsen. N. Møller, Letbæk, foreslog derimod en forhøjelse på 4 kr., da det var det beløb, sognerådets flertal havde fundet passende ved ligningen. Under

den videre forhandling lod N. Møller sit forslag falde, men det blev taget op af Husted, der dengang var i amtsrådet. Ved afstemningen stod stemmerne lige for de to forslag, og dermed var de begge forkastede. Formanden foreslog da, at man under ét behandlede klagen over den lave skatteansættelse og spørgsmålet om ligningens lovlighed. Resultatet blev så, at skatten ikke forhøjedes, men Riis' fremgangsmåde blev i høj grad misbilliget. Samtidig fastholdt amtsrådet dog ligningens gyldighed som grundlag for skatteopkrævningen.

Det blev således ikke en sejr for nogen af parterne.

Sognefolkene nægtede stadig at betale denne skat, og sognerådsmedlemmerne nægtede at skrive under på listerne til udpantning - og dog var det jo nødvendigt for kommunen at få penge. Ved et sognerådsmøde den 3. juni tog Mads Nissen fat:

For at bidrage til en fredelig løsning af ligningsspørgsmålet foreslår jeg, at mindretalsligningen lægges til side som formentlig ulovlig over for skatteyderne, hvorimod sognerådsmedlemmerne hver for sig forpligter sig til foreløbig at skaffe de fornødne penge til veje til kommunens udgifter. Til næste år vil ligningen følgelig være at lægge med en sådan forhøjelse, at udgifterne for indeværende år derved bliver dækkede.

De seks medlemmer vedtog det, men Riis kunne på ingen måde tiltræde det, han henholdt sig til amtets lige trufne afgørelse.

Den 10. august gav amtet afslag. De seks vedtog da at søge om lov til at lægge en ny ligning. Heller ikke det kunne Riis være med til. Amtet gav atter afslag i overensstemmelse med dets tidligere beslutning.

Det er ikke nemt at blive klar over, hvordan kommunen fik sin økonomi i orden dette vanskelige år.

Det var dog ikke store beløb, det drejede sig om. I 1876 var hele kommuneskatten 2.637,88 kr.! På formue og lejlighed lignedes 956,80 kr. En almindelig gårdmand svarede 3-10 kr. i formue- og lejlighedsskat, dyrlæge Schmidt, Brænderigården, 85 øre, mølleren og Riis hver 55,25 kr.

I 1881 valgtes *Mads Nissen* til formand. Nørre Nebel-Lydums "provisorietid" var endt.

Kontormedhjælper i Toldvæsenet 1955-57

af Annie Birkvang

Det var en grå og stormfuld dag i januar 1955, da vi fire piger fra min klasse på Duevej Skole på Frederiksberg cyklede ind til Finansministeriet, Departementet for Told- og Forbrugsafgifter, ved Christiansborg Slot i København.

Vi, Jytte Hannibal, Vibeke Jensen, Lizza Magnussen og jeg, Annie Birkvang, skulle mødes med personalechef J.V. Henriksen, for vi havde hver sendt ansøgninger ind om ansættelse i Toldvæsenet, både som elev og kontormedhjælper.

Ja, jeg havde da for en sikkerheds skyld sendt en ansøgning til Skattevæsenet i Gyldenløvesgade også. Jeg skulle kun ud og arbejde et år, for jeg ville være skolelærer og kunne først komme på det 5 årige seminarium, når jeg var fyldt 18 år.

Men der skulle gå 43 år, før jeg holdt op, og kom så ikke på seminarium, men på universitetet.

Efter et hyggeligt møde med personalechefen fik vi fornemmelsen af, at vi var antaget, når vi havde fået realeksamen. Og det passede.

(Udskrift).

FINANSMINISTERIET
Departementet for told- og forbrugsafgifter
København, den 1. juli 1955.

Journal C. 5107.

Fra 1. august 1955 er frk. Annie Birkvang, Godthåbsvej 6,
4. sal, født 4. maj 1918, antaget som kontormedhjælper ved Køben-
havns toldsted med månedlig lønning 309 kr. ol øre. S.nr. 5799.

Overtoldinspektoratet for København.

K.O.J.C.no. 2140
1955.

En kontormedhjælper får ansættelse ved Københavns toldsted i 1955.

Så 1. august 1955, kl 9, skulle Jytte Hannibal og jeg begynde på 5 kg-posten, eller rettere Toldkassererkontoret på Centralpostgården, Bernstorffsgade 32 i København. Vimmer (Vibeke) skulle også begynde her lidt senere, og Lizza skulle begynde på Toldkassererkontoret på Toldboden i Amaliegade.

Vi var nu kontorassistentaspiranter med en månedsløn på 309,01 kr., vi, der var fyldt 17 år. De 16-årige fik 278 kr.

Jytte Hannibal og jeg stillede hos toldkontrollør frk. Brunke, og hun præsenterede os for hr. P.A.F. Petersen, der var toldkasserer.

Jeg blev anbragt ved et kvadratisk spisestuebord med nogle oldsager af stole omkring. Bordet var med kugle-

ben og måske også antikt. Ved bordet kunne der sidde fire "damer". For der blev praktisk taget aldrig ansat mænd til kontorassistentstillinger. Ved bordet sad Inge Langhoff, der var fra Holbæk, og Ingrid Hansen, der var fra Slangerup (hun blev aldrig kaldt andet end "Slangerup" af os piger) og Käthe Fielsøe Jensen, der var fra Hvidovre (hun blev altid kaldt "Fielsøe"). Margit Nielsen ("Nille") havde også siddet ved bordet, men var nu sat til andet arbejde.

Nille, Langhoff og Slangerup var alle kortbenede, så for at de kunne sidde ved bordet, var der savet et stykke af bordbenene. Det blev et problem, da Fielsøe og jeg troppede op, for vi var ret langbenede. Så nu skulle der findes stole, der

Julefrokost 1957 på Toldkassererkontoret på Centralpostgården, Bernstorffsgade 32 i København. Fra venstre ses kontorassistent Ludwig W. Gylsdorff, skjult toldkontrollør, frk. Brunke, Annie Birkvang, Vibeke Leth (?) og forrest Jytte Krohn Hansen.

kunne passe, så vi også kunne sidde ved bordet. De forskellige modeller i "spisestuestole" gjorde ikke sagen bedre, men vi sad da og arbejdede der.

Dengang var arbejdstilsyn ikke en flittig gæst i offentlige virksomheder, og sikkerhedsudvalg ikke opfundet.

Käthe Fielsøe og jeg var jævnaldrende og kom hurtigt på bølgelængde. Hun var også lige startet, men havde allerede været der 14 dage, så hun var jo fuldbefaren til at vise os nye tilrette! Vi kunne begge to lide at sejle, og det var et godt udgangspunkt med en fælles hobby.

Margit Nielsen og "Slangerup" havde været der et år! Jeg stønnede allerede ved tanken, Langhoff havde været der i to år (mere støn), og vi sagde pænt De til dem, de var jo »gamle«.

Foruden de ca. 25 damer, var der udover toldkassereren også to andre mænd på kontoret. Det var overtoldassistent S. S. Hornelund og kontorassistent Ludwig W. Gylstorff.

Det var nogle pudsige personer. Hornelund høj og slank og meget filosofisk, og »Gysse«, som Käthe og jeg straks kaldte ham, var lille og meget rund. Han havde ikke noget imod, at vi forvekslede W'et med von, men det stod for Wilhelm. Begge var de kultiverede herrer, men vi 16-årige tøse syntes selvfølgelig, at de var helt utålelige.

Gysse havde en veninde, der hed Feodora - i hvert tilfælde, når han lige havde fået løn! Så var han i Det Kgl. Teater på abonnement og ude og spise med Feodora. Men sidst på måneden, når der ikke var råd til en teatermiddag, ja, så var Feodora indisponibel, og en af pigerne på kontoret blev inviteret med i teatret for at få brugt abonnementet.

Hornelund var vældig musikinteres-

seret og fortalte om mange koncerter, som vi desværre var for unge og "ukultiverede" til at forstå. Han havde også en datter, som vi hørte en del om, og som vist gik på musikkonservatoriet.

Fru G. Lund Larsen, en godt 50-årig kontorassistent, var den faktiske leder af kontoret. Ikke i charge, men fordi hun var veninde med frk. Brunke, som var lettere styret af denne faste og bestemte dame. Fru Lund Larsen sad ved telefonomstillingen, med klapper, der faldt ned, og propper, der skulle stikkes ind til det ønskede lokalnummer. Omstillingen dækkede både kontor og vejerbod. Det var den eneste telefon på kontoret, og vi havde et stort problem. Vi tøser, når vi blev ringet op og skulle stå bag Lund Larsens ryg og føre en lille, af og til fortrolig, samtale.

Det var meget betydningsfuldt at vide, hvornår fruén havde frokost.

På 5 kg-posten kom postpakker under 5 kg og værdipakker. Der kom et bundt adressekort susende i en rørpost ind til vores kontor fra den anden side af bygningen. Hvert adressekort svarede til en eller flere pakker, som ved gennemgang af varedeklarationen, der fulgte med, blev besluttet kontrolleret i vejerboden eller ej. Det var overkontrolløren i vejerboden, der besluttede det. Han hed på det tidspunkt Rask Olsen.

Værdipakkerne blev kontrolleret ved en særlig vægt, og her kom også de pakker, de private kunder hentede, under luppen. Til denne vægt var en særlig "filial" af kassererkontoret tilknyttet. Den hed "den lukkede afdeling" - pudsigt, når det nu var det eneste sted, der kom kunder! Men navnet hentydede til de lukkede postforsendelser. Disse blev lagt i et stort pengeskab, man kunne gå

ind i, i "den lukkede afdeling" eller "den lukkede", som den blev kaldt i folke-munde. Man skulle igennem vejerbo-den for at komme ud til "den lukkede".

I "den lukkede" solgtes også stem-pelmærker til bevillinger mv. Og det var det eneste sted på kassererkontoret med kasse. Overtoldassistent A. Ven-delbo Lund havde ansvaret her, under frk. Brunke, vi så ham sjældent inde på kontoret. Private og speditører betalte det fortoldede ved denne kasse. Ved den sad Aase Jensen, fru Westphall og Lise Clausen, da jeg kom derud.

Vi kom først derud, "når vi havde lært noget".

Man kunne ikke bare komme derud. Hvis vi havde lange bukser på, fordi vi oftest cyklede til arbejde, måtte vi i star-

ten 1955-56 skifte til nederdel. Senere kunne vi nøjes med at tage en rædsels-fuld mørkeblå kittel på. Det var først ved at blive tolereret, at kvinder gik med lange bukser på arbejde, og frk. Brunke var ikke en af de hurtigste til at følge med moden, til »tøsernes« lettere irrita-tion. Havde vi de nymodens nylonblu-ser på, så man kunne se undertrøjen, ja, så var det også på med kitlen. Med langt udslået hår kunne vi heller ikke komme ud og ekspedere, men helst heller ikke gå igennem vejerboden, hvor alle de unge assistenter og speditører sad.

Jo, frk. Brunke vogtede over sine pi-gers dyd.

Inde på det store kontor - ja, det var stort. Rummet var stort, med piller, der holdt loftet på plads. Vinduerne i den

Vejerboden på Centralpostgården, Bernstorffsgade 32 i København. Øverst til venstre ses Annie Birkvang. Man ser tillige en postpakhusarbejder, en klarerdreng og en klarerer.

ene side vendte ud mod pladsen, hvor alle postbilerne holdt og blev læsset. Kontoret må betragtes som en meget tidlig forløber for kontorlandskabet, som de fleste kontorer i toldvæsenet var på den tid. Dette var dog ikke et ekspeditionskontor, hvad de øvrige kassererkontorer var. Kun "den lukkede".

Modsat væggen med vinduerne ud mod postbilerne var væggen med vinduerne ud mod jernbanen. I den ene ende af lokalet var døren ud til en stor trappe. På reposen var også indgangen til en filial af Overtoldinspektoratet for Østifterne, hvor toldinspektøren for dette sad med sin sekretær, frk. Steen Petersen. Hun hjalp tit til på vores kontor, især med maskinskrivning.

I den anden ende af kontoret var udgangen til vejerboden og ved siden af den røpостsystemet.

Vores arbejde bestod i at udskrive angivelser, der gik ud i vejerboden, og i at beregne told og afgifter, når angivelserne kom retur derfra.

Gylstorff og Hornelund skiftedes til at pille bundtet med adressekort ud af røposten. Det kom direkte fra postvæsenet med elastik omkring. Så talte de et bundt angivelser op, som passede med antallet af adressekort. Angivelserne havde fortløbende numre, og det skulle der også holdes orden på, ingen angivelser måtte forsvinde.

Var der adressekort på pakker bestemt til ambassader eller kongehus, blev angivelsen stemplet med »Legationspakke« og pakken skulle så ikke åbnes. Vi havde et kartotek over dem, der var berettiget til den slags »kurerpost«.

Over for Gysse eller Hornelund sad den, der havde med listerne at gøre.

Hun, som regel Fielsøe eller mig eller

en af de andre unge, førte så alle adressekortene med numre op på en stor liste, og angivelser med adressekort blev lagt i en bunke på et langt bord ved siden af, og her hentede damerne så bunkerne og skrev navne og numre fra adressekort over på angivelserne. Det foregik med blækbley - kuglepennen var ikke kommet til kontoret endnu og blev først godkendt meget senere. Blækstiften kunne ikke viskes ud.

Deklarationerne blev hæftet bag på angivelsen, sammen med adressekort og eventuelle papirer som fakturaer og indførselsattester, hvorefter de i samme bundter blev bragt ud i vejerboden til kontrollørerne. Alt skulle med tilbage til kontoret, når pakken var klareret.

I vejerboden var et antal pakhusarbejdere ansat til at hente og åbne pakkerne, som kontrolløren havde besluttet skulle klareres, imens assistenten så på indholdet og fortoldede samt skrev på angivelsen. Kontrolløren skulle så med sin underskrift dokumentere rigtigheden. I 50'erne var det en lille, nem toldlov, der var gældende. Der var ikke mange toldsatser, så regnestykkerne kunne godt være ret ensformige.

Vi "samlede ind", hvilket vil sige, at den, der førte lister, gik ud og hentede bunkerne med angivelser tilbage til kontoret og lagde dem på et langt bord, der gik på langs midt i lokalet mellem søjlerne. Her kunne "damerne" så hente et bundt til beregning. Angivelserne skulle skilles ad og papirerne fordeles. Deklarationerne blev samlet sammen og gemt på kontoret, et bundt for hver dag. Dagens kalenderblad blev brugt som "forside" til bundtet. Indførselsattester (blå og hvide, alt efter hvilke varer, det var) blev kontrolleret på kon-

toret, om de var rigtigt udfyldte, ellers måtte man ud og spørge assistenten om detaljer. Statistikken blev herefter sendt til Danmarks Statistik. Statistikkerne var, udover telefonen, fru Lund Larsens domæne, og hun udså sig to af pigerne som hjælpere.

Angivelsen, et gult A5 dokument, som var gennemskriveligt med kalkerpapir, skulle først beregnes, hvis der var told eller afgifter på varen, men oftest var det gaver, og der stod så "gave fri" på angivelsen, og der skulle så i 1955 kun opkræves 1 kr. 10 øre for postvæsenets indsats. Angivelsen skulle herefter skilles ad - kopien blev på kontoret, og originalen blev sendt tilbage til postvæsenet med adressekort og eventuelle papirer. Alt dette fik kunden tilbage, og Gud nåde og trøste os, hvis der var forsvundet et frimærke undervejs. Postvæsenet havde fortalt os, at det var kundens adressekort. Der var ellers utrolig mange smukke frimærker fra alverdens lande, og nogen kunne måske føle sig fristet til at pille dem af, men det var forbudt! De afgifter, vi havde beregnet os til på angivelserne, blev opkrævet af postvæsenet hos pakkens modtager.

Inden bundtet af angivelser og adressekort blev sendt tilbage til postvæsenet, skulle det beregnede tal føres ind på listen, der så om aftenen blev afstemt ved en kontorassistent og en aspirant, og det hele skulle så stemme med det tal, vi fik opgivet som dagens sum hos postvæsenet. Af og til stemte tallene selvfølgelig ikke, og det er surt at skulle sidde til kl. 19 for at lede efter 1 øre. Men, som det hed: "det kunne lige så godt være 9.999 kr. 99 øre".

Der var kun to regnemaskiner på kontoret. Alt blev normalt beregnet i

hovedet. Ved afstemning af listen måtte vi bruge den ene regnemaskine og ved efterregning af attester og omregning af valuta blev den anden brugt. Det var nogle gamle modeller - alt manuelt - vi kaldte vores Victoria. Vi blev skrappe til hovedregning.

Der blev åbnet mange pakker i vejerboden. Som navnet siger, hed den også 5 kg-posten, fordi det var de mindre postpakker, der kom her. De store pakker kom som regel med skib eller bil til toldboden. Men værst var det ved juletid, når det væltede ind med gavepakker.

Alle weekender i december var alle på arbejde. Alt, hvad der kunne skraves sammen af kontor afløsere og frivillige fra andre kontorer, hjalp os med at få alle disse pakker ekspederet. Alle aftener op mod jul var der overarbejde. Nogle gange var der så mange pakker, at vi også måtte arbejde en weekend i januar og med noget overarbejde. Arbejdstiden var ellers fra 8 til 17, også om lørdagen. I juletiden kom de fleste kontor afløsere til tjeneste på Centralpostgården.

Frk. Brunke herskede over alle og styrede de mange kvinder (piger) med fast hånd. Til dagligt var vi ca. 25. Det var mange, syntes jeg allerede den første dag, da vi mødte op der i august. Til jul var det kun de allerbedste undskyldninger for ikke at kunne møde, der gjaldt. Dog fik vi alle to timer i løbet af december til juleindkøb - flot.

Det lange bord, hvor angivelserne blev lagt efter at være attesteret i vejerboden, var dyngende fyldt. Også nedenunder lå der stakke. Vi skrev og skrev og regnede og regnede, og stemningen en søndag var speciel.

Alle pakkerne skulle jo have en angi-

velse, der skulle skrives ud. Der skulle beregnes penge til postvæsenet, og af og til lidt told og chokoladeafgift, og derfor tog alting sin tid. Det var dog også den eneste mulighed, man havde for at tjene lidt ekstra.

Alligevel blev der en af søndagene tid til at samles om julefrokosten. Smørrebrød udefra og sodavand eller øl til damerne. "Pigerne" fik altid sodavand. Så hyggede vi os et par timer sammen, før det atter gik løs.

Der var 14 dages sommerferie og arbejde ugens seks dage, men til daglig deltes arbejdstiden op imellem nogle, der mødte kl 8, og nogle, der mødte kl 9. De, der mødte kl 8, havde så en chance for at kunne gå lidt tidligere, da vi jo ikke havde meget at gøre efter postvæsenets lukketid kl.15. Så fik "de gamle" lov til at gå lidt tidligere.

Vi unge fik ikke lov at gå, vi skulle lære. Det var vi lidt trætte af, da vi jo lavede det samme arbejde som de andre. En dag gik jeg ind til frk. Brunke og spurgte, hvorfor vi ikke fik del i goderne, og hun svarede: "Det er, fordi De skal lære". Fielsø var også inde og spørge, og da vi begge protesterede over svaret, endte det med, at vi af og til også fik lov til at gå tidligere, hvilket kunne være helt ned til kl. 14,30 i stille perioder. Det var jo ovenud dejligt, når der i forvejen ikke var megen fritid.

I julemåneden var der ikke noget at gøre, da måtte alle blive tiden ud på deres pind. Men det var jo også i orden, når der var arbejde nok. I de stille stunder i årets løb passede frk. Brunke på, at vi ikke sad og slappede for meget af. Eller hvis vi pjankede for meget, så kom hun med sin pegefinger (den havde et knæk, så sidste led gik i vinkel med den øvrige

finger) og med den prikkede hun os på skulderen. Så blev vi sat i sving med et eller andet. Også rengøring. Skabet med deklarationer (der skulle gemmes et år) skulle ryddes, og der skulle vaskes på hylderne. Så skulle deklarationerne sorteres (de lå i bundter for hver uge - et enkelt arkiv) og de, der skulle gemmes, lægges ind igen. De andre blev sendt væk, til hvor, ved jeg ikke, men de skulle vel brændes.

Også andre skabe og rum skulle rengøres, så her var det i orden med den blå kittel.

Vi blev flere aspiranter. Vimmer (Vibeke fra min klasse) kom jo og Jytte Krohn Hansen fra Vanløse - de to og Fielsø og jeg blev nu anbragt ved et langbord, der var sat op langs vinduerne mod postbilerne, med ryggen mod hele kontoret. Her dannede vi A/S Langsiden.

Da vi var jævnaldrene, havde vi en god tid der. Vi grinede meget, men vi var også flittige. Det var ud fra betragtningen om, at jo hurtigere vi arbejdede, jo hurtigere gik dagen. Der var en anden fordel, for endelig kunne Fielsø og jeg strække benene, da bordet blev sat tilpas højt for os.

Frokoststuen var et kapitel for sig. Vi havde 1 times frokost dengang. Da halvdelen af damerne havde frokost samtidig, var der trængsel i frokoststuen. Det var et rum på ca. 5 x 3 m. I den ene ende et vindue, i den anden to gasapparater og en dør, der gik ud til den store trappe. På den ene langvæg var døren ind til kontoret. I midten et langt bord med stole på begge sider. Ret trangt til ca. 15 mennesker, hvoraf en del var rygere.

Det kunne vi i A/S ikke holde ud. Så i frokosten gik vi om sommeren hen til Glyptotekets have og af og til i Tivolis

Julefrokost 1956. Bagest fra venstre og rundt om bordenden Tove Søndergaard, Annie Birkvang, Mett Madsen, Jytte Hannibal, Käthe Fielsoe Jensen, Inge (Slangerup) Hansen, Jytte Krohn Hansen, Vibeke (Vimmer) G. Jensen, Hanne Broch, overassistent S.S. Hornelund og Lis Langhoff. Ved det lille bord Inge Schlünsen, Aase Jensen, C. Westphaell, Henny Rasmussen, Lise Clausen, Else Jørgensen og med ryggen til til højre fru Malling og Lise Langsig Rasmussen.

have, der dengang var gratis til kl. 13. Var det dårligt vejr, kunne vi om onsdagen gå gratis ind på Glyptoteket. Her spiste vi vores madpakker ved Vandmoderen, eller vi gik ned i en togvogn. Vi var jo tæt på rangerarealets spor, og vi havde fundet ud af, at der var et mandsskabsrum med stol og bord i nogle af vognene, der ventede på rangering. Der var selvfølgelig en risiko for, at man netop skulle rangere det tog, vi sad i, men vi var gennemgående heldige. Af og til gik vi ind i Rådhuset. De fleste frokoster holdt vi helst udenfor, når vejret var til det.

Der var altid demonstrationer den 1. maj, der gik over Tietgenbroen. Vimmer

og jeg skulle engang ud og se på det. Der kom en stime mørkkledte mænd med røde fagforeningsfaner gående i demonstration. Vi stod ved postbilerenes udkørsel, men var åbenbart for tæt på, for inden vi fik set os om, var vi sugget ind i denne masse. De gav os ikke lejlighed til at komme ud, så vi endte på Christiansborg Slotsplads midt i vrirren. Først der kunne vi komme fri og måtte skynde os tilbage til Centralpostbygningen og havde svært ved at overbevise frk. Brunke om vores uskyld i, at vores frokost var blevet forlænget med over en halv time.

A/S Langsiden var udset til at gå i banken, en af os hver dag. Banken lå på

Kalvebod Brygge i nogle basarbygninger, som lå der dengang. Det var over for den røde barak, hvor politiet havde motorkontor, og i den anden ende over for den "midlertidige" godsbanegård, ligledes barakker, der dog havde stået i 40 år på den tid.

Man gik i banken med pengene, der var kommet ind fra den lukkede afdeling. Pengene fra Postvæsenet gik over statens konti.

Når vi gik i banken, skulle vi altid købe cigaretter (Rocky Mountains) til frk. Brunke og ofte også Nescafé. Når vi så kom hjem med kvitteringen, skulle vi lave en kop kaffe til hende. Det var vi lidt trætte af. En dag syntes jeg, at jeg ville lave lidt sjov med hende, så jeg skovlede et par skefulde salt ned i kaffen inden serveringen.

Nu var jeg noget spændt, og også resten af Langsiden ventede på en reaktion. Den kom dog helt uventet. Frk. Brunke kom hen og sagde: "Det var dog en god kop kaffe, De har lavet denne gang, lille Birkvang, kan De ikke lave mig en kop mere?"

Bøh, der stod jeg. Mente hun det, eller ville hun drille mig tilbage. Havde hun smagt saltet og ville lade som ingenting for at se, hvad jeg nu ville gøre? Jeg lavede en kop kaffe, men nøjedes med at komme en enkelt skefuld salt i! Der var ikke yderligere reaktioner, og jeg kom aldrig mere salt i hendes kaffe.

Vi drillede tit Gysse og Hornelund. Men det var ret godmodigt, syntes vi. Hornelund prøvede at få os til at tænke filosofisk. Når vi sad der over for ham ved angivelseslisten, kunne han finde på f.eks. at rejse en teori: "en fisk er ikke altid en fisk" og så skulle vi diskutere det filosofisk. I dag kan jeg godt ærgre

mig over, at jeg ikke var ældre og havde kunnet få mere ud af disse opbyggelige samtaler. Dengang havde vi kun smil tilovers for dem.

Da jeg senere kom på personalekontoret i Overtoldinspektoratet, gik det op for mig, hvor smart frk. Brunke egentlig var som administrator af sit kontor. Hun ringede ofte op og bad om mere personale, uanset om hun manglede det eller ej. Det betød, at når man skulle finde folk til andre steder, så blev hendes kontorfolk ikke rørt. Smart.

"Slangerup" og "Nille" var vi i starten Des med. Men efterhånden, som vi kom nærmere til hinanden, arbejdsmæssigt og privat, blev vi dog dus.

Engang i december ringede vi ud til "Slangerup" i "den lukkede", og sagde, at nu var det hendes tur til at få julegratiale. Hun skulle ind til toldkassereren. Hun kom spændende ind - og røg direkte ind til toldkassereren, der sad og skrev. Da hun havde stået et stykke tid, kikkede han op: "Ja, frk. Hansen, hvad har De på hjerte?" "Øh, jeg skulle hente mit julegratiale!" Toldkassereren skraldgrinede, og frk. Hansen spurtede ud i "den lukkede", rød i kammen, og talte ikke til os i flere dage.

Tonen var i det store hele god. "De gamle" holdt sig mest for sig selv og de unge for sig. Men man deltog jo i hinandens liv, for der blev fortalt meget omkring bordet i den frokoststue, så vi unge fik lært en del af livets genvordigheder ved at lytte til "de gamles" oplevelser. Det var i årene 1955-57, og tingene så anderledes ud dengang.

Der var fruer med deres genvordigheder. Få af dem med børn. Det normale var jo, at man holdt op, når man blev gift og fik børn. Nogle "kom galt af

Julefrokost 1957. Fra venstre ses fru Just fra overtoldinspektoratets personalekontor, Ludwig W. Gylsdorff, frk. Brunke, Annie Birkvang, Vibeke Leth (?), Kirsten F. Holm, Kåthe Fielsoe Jensen og A. H. Hansen. Foran ses A. H. Petersen (?), fru Møller, uangivet, Jytte Krohn Hansen, Margit Nielsen, Jytte Hannibal og Vibeke G. Jensen.

sted", det var en skræk for os alle. Men de fleste blev dog gift først. Der var kun en enkelt enlig mor.

Der blev drøftet mange ting ved de firkantede arbejdsborde. Det krævede jo ikke al vores opmærksomhed at skrive på de angivelser eller at skrive 1 kr. 10 øre på gavepakkerne.

Vi lavede en del grin med hinanden, når vi skulle ud i vejerboden. Dér var jo alt det forbudte. Frk. Brunke vogtede over vores kærlighedsliv. Vi måtte ikke blive for interesserede i assistenterne - som vi var Des med, selvfølgelig. Der blev lavet mange karikaturtegninger af

de "skeløjede" piger, der passerede derude, når vi vidste, at der var en, der var interesseret i en af assistenterne eller klarererdrengene.

Også postbudene, der fyldte biler, snakkede vi af og til med, når vi om sommeren havde vinduerne åbne. Rampen til bilerne var hævet, så budene gik uden for vores vinduer, og mange drillerier blev det også til. Frk. Brunke syntes ikke det var godt, at vi talte med de "fremmede mænd", så jeg sagde, at det var min fætter, der var lige uden for vinduet. Så en dag måtte jeg passe ham op og sætte ham ind i situationen, så frem-

over var han min fætter Poul. Jeg ved ikke, hvad han ellers hed.

Af og til kom "Færøposten" og besatte vores kontor. Det var en flok assistenter fra *Fakturakontrollen i Frihavnen* - vistnok Hovedvej 10. De skulle fortolde post fra Færøerne. Hvad de egentlig lavede, ved jeg ikke, de passede arbejdsmæssigt sig selv. Vi blev involveret, når de kom, fordi vi skulle rykke sammen på arbejdspladserne. Det gav jo lidt forandring og uro i den daglige trummerum pludselig at have de 5-6 mand siddende.

I vejerboden kunne man tit se frk. Brunke nusse rundt og samle fint papir og bånd op, som ikke var kommet tilbage i pakkerne, når de havde været åbnet. Der var ikke tid til at pakke gaverne fint ind igen. Frk. Brunke samlede det sammen, og så endte det da ikke i papirkurven.

Pakkerne til de kongelige blev naturligvis ikke lukket op, det var vi lidt ærgerlige over. Det kunne da være spændende at se, hvad de fik i julegave m.v.

Mange syntes, at frk. Brunke var streng. Det var hun også over for dem, der ikke bestilte noget. Men viste man sin interesse for arbejdet og var loyal, så havde man hendes fulde støtte.

Vi startede en "syklub" omkring syv af os unge. Så skiftedes vi til at komme hjem til hinanden. Vi snakkede mest, men der blev dog frembragt nogle håndarbejder af og til. Ved en af disse sammenkomster var vi hjemme hos Margit Nielsen (Nille) og Jytte Hannibal mødte der Nilles bror, som hun senere blev gift med.

Da jeg var 18 år, købte jeg en sommerhusgrund i Farum. 6.000 kvadratalen. Der var frugttræer og bærbuske,

men det afholdt os ikke fra af og til at cykle derop i weekenden om sommeren. Jeg havde et lille telt, hvor vi lige kunne være tre piger i, og det havde vi megen fornøjelse af. Vi cyklede lørdag aften ned til Fiskebæk Kro og dansede. Vi havde penge til en enkelt sodavand hver, og den holdt hele aftenen. Det kedelige var at cykle hjem til teltet i mørket.

Fru Lund Larsen og frk. Brunke var som tidligere nævnt veninder. Engang blev de unge - omkring 7-8 stykker - inviteret hjem til kaffe hos fru Lund Larsen. Vi skulle have en hyggeaften. Det havde vi også, det var i en dejlig lejlighed på Frederiksberg. Fru Lund Larsen diskede op med kaffe og kage, og vi sad bagefter og hyggede os - pigerne med strikke- og sytøj, som det var almindeligt på den tid. Fielsø hæklede grydelapper, og dem var frk. Brunke så begejstret for, at hun bad Fielsø om at hækle nogle til hende også.

"Søren" var med i Ministeriernes 5. kolonne (hed det vist) og hun talte godt for det. Især da Ungarnskrigen brød ud. Så Jytte Krohn, Fielsø og jeg startede på samariterkursus, som var betingelsen for at komme ind i Røde Kors. Jytte og jeg blev hængende og blev ret aktive, både i Ungdommens Røde Kors og seniorforeningen.

Frk. Brunke virkede oprigtigt ked af det, da jeg en dag i 1957 spurgte hende, hvordan jeg kom væk fra Centralpostgården. "Jamen dog, lille Birkvang, kan De ikke lide at være her?" "Jo, men jeg syntes, jeg har lært det, der er at lære her, og vil gerne finde den røde tråd i resten af toldvæsenet". "Jamen, så vil jeg anbefale Dem at søge ud som afløser i København, der kan De lære en masse".

Da Fielsøe nogle dage efter spurgte om det samme, blev hun ret ked af det, og da Jytte Krohn også stillede op, var det slemt. Vimmer var, som den sidste af Langsiden tilbage, men hun blev på stedet, blev gift et års tid efter og holdt op i Toldvæsenet.

Som jeg nævnte i starten, søgte vi ind i toldvæsenet, både på kontor og som toldelev, men der blev kun antaget me-

get få kvinder som elev. Læser man Karen Hjorths "Tolder og Kvinde" passer hendes teorier også godt i 1955.

Men, der begyndte nu en spændende tid som afløser, hvor jeg heldigvis blev brugt meget og kom på 28 forskellige kontorer i de tre år, inden jeg gik over som toldelev. Ja, da hang jeg allerede fast. Men det er to helt andre historier.

Toldelevtid og de første assistentår

Af en kontroltolders dagbog (I)

af *Bent Andreassen*

1961. Mandag morgen. Et lille toldsted i Vendsyssel.

Det er mandag morgen. En rigtig kedelig og grå oktober mandag morgen. Klokken er syv minutter over otte. Op foran toldkamret, et af den lille provinsbys få tilbageblevne statussymboler, nu hvor ægpakkeriet er blevet nedlagt, ruller en lille blå personbil. En kender ser straks på køretøjet, at det må tilhøre en i statsadministrationens lavere lønklasser ansat person. Ganske rigtigt. Det er nemlig toldassistenten, der nu syv minutter over tiden vil behage sit tjenestested med sin nærværelse. Han forlader køretøjet og skrår direkte over parkeringspladsen, direkte mod toldkamrets indgangsdør, uden at se op.

Denne morgenrutine er kun blevet brudt én gang. Det var, da overtoldinspektøren fra Århus på inspektionsrejse var mødt op ved toldkamret i det forfængelige håb, at også personalet var mødt til normal arbejdstids begyndelse. Toldassistenten var ved den lejlighed blevet ilde til mode, men havde klaret problemet ved flygtigt at vise overtoldinspektøren en skibstolddeklaration, som han altid gik rundt med på sig til brug ved slige lejligheder og så selvfølgelig berettet, at "han havde haft en inkvirering af et skib her til morgen."

Denne morgen er imidlertid en af de

sædvanlige. Han når indgangen og må lægge alle sine kræfter i for at skubbe den over trehundrede kilo tunge yderdør op. Han er nu nået ind i forgangen og lugten slår ham i møde. Den lugt, der er så karakteristisk for statsadministrationsbygninger, det være sig: posthuse, jernbanestationer, amtstuer eller altså toldkammerbygninger. Lugten kan ikke nærmere beskrives. Den skal opleves. Hvorfra den stammer, er der ingen, der kan forklare, men en teori går ud på, at den skyldes ælde, for de fleste af de førnævnte bygninger stammer nemlig fra det forrige århundrede.

Inden for på trappen er toldassistenten lige ved at falde over frøken Armsen, der sidder på trappen og læser i den lokale morgenavis. Det kunne tyde på, at posten allerede har været her på sit morgenbesøg. Ganske rigtigt. Foran den næste dør, der fører ind i selve kontorerne, står opstablet to store gavepakker.

"Han henter kvitteringen om lidt", oplyser frøken Armsen. Det irriterer ham lidt:

"Siden hvornår har du glemt at kunne kopiere min underskrift på kvitteringen?"

"Hold op!" siger frøken Armsen. "Det var ham den sure i dag. Ham, der ikke vil have, at jeg kvitterer med dit navn!"

"Nå!" og emnet er uddebatteret.

Døren bliver låst op med en nøgle, som mere glimrer ved sin størrelse, end ved sin effektivitet. Den ligner en nøgle til et kloster eller en af de nøgler, man altid ser den grusomme Rolf Blåskæg med. Den han brugte til sine koners kyskhedsbælter. Men ingen kan undvære den nøgle, for den er nemlig blevet tilpasset således, at den også kan bruges til at lukke ølflasker op med, og alene af den grund er det vist aldrig sket, at denne nøgle er bortkommet. Det er værre med nøglen til pengeskabet. Men der er det gode ved denne sidste nøgle, at der udtrykkeligt på et lille vedhæftet messingskilt står anført, at den skal afleveres til politiet. Det har kostet nogle omgange øl at få den udleveret på den lokale politistation.

Toldassistenten er lidt sur over, at frøken Armsen har bemægtiget sig avisen, men han tør lidt op, da hun afleverer sportstillægget til ham. Sporten er nemlig det eneste, han læser. Jo, og så

tegneserierne og det lokale stof af særlig interesse. Men dette sidste er der ikke så meget ved om mandagen, for det er det meste af lørdagsstoffet, der går igen. Den lokale redaktør er nemlig gået over til seksdages arbejdsuge

1961. En hård arbejdsuge indledes.

Da toldassistenten havde overbevist sig om, at "Fantomet" endnu en gang klarede skærene, konstateret ved et lynhurtigt blik i hovedavisen, medens frøken Armsen var travlt beskæftiget med at frisere sig, gik han i gang med sporten. Det var en af de gode mandage, sportskribentmæssigt set, der havde nemlig været fodboldlandskamp dagen før i København.

Nu skulle man ikke lade sig narre af, at der over sportsartiklerne stod "Fra vor udsendte medarbejder", for det kunne ganske simpelthen ikke passe.

Sæby toldkammer, opført 1896. Foto ca. 1955 i Told · Skat Museet.

Bladets eneste journalist var nemlig lørdag aften i Brevdueforeningen for at referere fra foreningens årlige generalforsamling. For vor ven journalisten sluttede den ikke før søndag morgen klokken ti. På "Bakkekroen" med "en stille gå hjem og sov pilsner". Referatet bar også tydelige spor af at være taget fra moderavisen i København, og et helt sikkert tegn på, at det ikke kan være den lokale skribent, der har stået fadder til reportagen, er, at den totalt mangler verbale uregelmæssigheder.

Det har været én af de gode landskampe. Danmark mødte Ungarn og tabte 4-0 og det må betragtes som en halv sejr. At disse "statsamatører", disse høje flotte fyre i helt hvide dragter, ikke kunne slå de danske kontorister, lærere, maskinarbejdere, en arkitekt, en lektor og en enkelt arbejdsløs med mere end 4-0, det vidnede om en strålende dansk holdmoral og viljestyrke. Danskerne var oven i købet nærmest sejren! I anden halvleg havde de et skud på overligeren. Da var stillingen ganske vist 4-0, men hvis det skud var gået ind, var det ikke let at forudsige, hvad resultatet var blevet. Toldassistenten tænkte logisk og rationelt, at så ville det nok være blevet 4-1 til Ungarn.

Efter at han med tilfredshed havde konstateret, at hans eget private idol udi det sportslige, Henning Enoksen, havde været en af de bedste på det godt spillende danske hold, indledte han sit sædvanlige morgenritual. Voksdugsdækkerne på skrivemaskinen og regnemaskine, årgang nittenhundredeogtoogtyve, blev lettet af maskinerne og omhyggeligt lagt sammen, hvorefter de blev proppet ind i et dertil egnet rum i et af arkivskabene, hvor de høfligt hilste

godmorgen til tre tomme ølflasker.

Stemplet med kongekronen blev flyttet den obligatoriske én tak frem, og først hen på eftermiddagen bliver toldassistenten af en kvik autoforhandler gjort opmærksom på, at stemplet er én dag bagefter. Det gentager sig næsten hver mandag, men ugens fem øvrige arbejdsdage passer det, som regel.

Derefter trækker toldassistenten en elshaver af ældre model op af sin cottoncoatlomme og går i gang med morgenbarberingen. Efter at han i det gamle spejl med rustpletterne i yderkanten har overbevist sig om, at han er nogenlunde glatbarberet, er han klar til at gå i gang med dagens dont. Toldassistenten priser i øvrigt i sit stille sind de tekniske fremskridt, her nærmere bestemt den elektriske barbermaskine. Han glemmer ikke sent den morgen for nogle år siden i Løgstør, hvor han var blevet overrasket i sit morgentoilette af en svensk skipper. Han havde nået at indsæbe sig, men var ikke blevet færdig med den gamle skraber. Skipperen havde høfligt sat sig i en af stolene og bad derefter om selv at blive barberet, hvilket selvfølgelig ikke kunne imødekommes. Han tog det da også fra den gemytlige side. Så gemytlig, som en svensk skipper kan svinge sig op til at optræde en tidlig morgen, hvor han oven i købet er næsten ædru.

Nu begynder aktiviteten så småt at brede sig på toldkamret, og fra frøken Armsens kontor kan man lige opfatte den umiskendelige lyd af strikkepindenes, én ret, to vrang, én ret, to vrang. Frøken Armsen er ikke blevet opskræmt af, at hendes forgænger i embedet en tidlig morgen kom til at stikke en strikkepind i låret på sig selv, da hun hastigt ville skjule sit strikketøj for en kunde,

der, for at føje spot til skade, slet ikke skulle have været på toldkamret, men på dommerkontoret. Toldassistenten har dog observeret, at frøken Armsen bruger plasticstrikkepinde, medens hendes uheldige forgænger havde brugt de gammeldags stålstrikkepinde. Hun kunne dog efter et kort besøg på skadestuen bringes til sit hjem. Kun om tirsdagen er strikkepindenenes svage støj afløst af ugebladenes venden-side-lyd.

Toldassistenten går i gang med sit dagligt tilbagevendende, lidt lyssky job. Ved hjælp af toldforvalterens bordlampe gennemlyser han dagens post for at se, om den indeholder noget af almen interesse. Dette job er dog blevet lettet ham en del på det sidste, hvor tolddepartementet er ved at gå bort fra de tykke karduspapirkonvolutter og over til de mere moderne, lettere, selvkøbende konvolutter. Efter at have overbevist sig selv om, at posten ikke indeholder noget af særlig interesse, bortfjerner toldassistenten sig, efter at have slukket lyset i toldforvalterens bordlampe, som må være udlånt til toldkamret fra byens museum.

Toldforvalterens kontor er i øvrigt en lille historie i sig selv. Er det end også en prototype på alle de toldforvalterkontorer, som toldassistenten kan erindre sig, så forundres han dog for ethundredeogsyttende gang over chefkontorets indretning og udsmykning. Det store, mørke imponerende skrivebord med det grønne standardskriveunderlag og den tidligere nævnte bordlampe. Den dertil hørende skrivebordsstol, som er så umagelig, at den bedst kan sammenlignes med de træheste, som enhver herregård med lidt respekt for sig selv var i besiddelse af, og som jo som bekendt

blev brugt ved afstraffelsen af formastelige fæstebønder. Bag skrivebordet en kæmpemæssig reol indeholdende "Lovtidende" siden ... ja! siden hvornår?

Det afhænger af, hvor imponerende toldstedschefen vil have det til at tage sig ud. Sjovt for øvrigt, at ingen kvik businessmand har påbegyndt en fabrikation af skabeloner for Lovtidende, som man jo kender det fra andre bøger og fortrinsvis benyttet ved udstillinger i møbelforretninger. Hvilken umådelig lettelse ville det ikke være for mange rengøringsdamer landet over. Indtrykket over for besøgende på chefkontoret ville være det samme. Prestigen over for personalet ville ikke lide skår derved, for de ved nemlig, at bøgerne alligevel aldrig bliver benyttet. Dog kan det ved toldstedet endnu erindres, at et bind af Lovtidende blev udlånt til den lokale sagfører.

Derudover bestod udsmykningen af diverse skilderier af for længst heden-gangne toldstedschefer så langt tilbage i tiden, at de på nogle af billederne blev benævnte konsumtions- og accisemestre. Indtil 1920 var de alle forsynet med overskæg af den ene eller anden art, men alle havde de samme strenge, alvorlige og retfærdige ansigter. På væggen var der endnu plads til de mange skilderier, for væggene var mindst fem meter høje, og hvor væggene mødte det kedelige grålige loft, var de, for at harmonisere overgangen fra væg til loft, forsynet med nogle gips- eller kalkreliëffer, der ikke stod tilbage for dem, som fandtes i byens smukke gamle klosterkirke. I øvrigt var toldforvalterens kontor, som alle de øvrige lokaliteter i toldbodbygningen, holdt i ventesalsfarver, som gråt, lysegråt, mellemgråt, mørke-

gråt og de samme nuancer i brunt.

Det eneste, der kunne variere fra chefkontor til chefkontor, var den personlige ting, som toldforvalteren havde opstillet på sit skrivebord, og som den pågældende chef havde bragt med sig gennem hele sin karriere fra kontor til kontor. Her var der udfoldet megen fantasi fra de forskellige chefers side. Det kunne for eksempel være et skib, indbygget i en flaske, et stenalderøksehoved i flintesten, en forhåbentlig afmonteret håndgranat. Denne sidste personlige ting var forbeholdt chefer, der havde deltaget aktivt i modstandsbevægelsen. Højt i kurs var også gamle messinglysestager, af hvilke der blev en masse til overs, da man på toldkamrene for år tilbage gik over til elektrisk lys. I det toldforvalterkontor, som toldassistenten netop var ved at forlade, var det, der tiltrak sig opmærksomheden, en enorm kombineret pennebakke og stempelholder af de uforgængelige materialer rå sten og kobber.

Hele kontorets skønhed og opfindsomhed i udsmykningen understregedes af den grålige linoleumsbelægning, af hvilken det tydeligt fremgik, at de mest befærdede steder var vejen fra forkontoret til toldforvalterens skrivebordstol og fra forkontoret til den, efter sigende, brandsikrede boks med penge-kabet, populært kaldt køleskabet.

1956. Tilbageblik.

Efter denne stille mediteren kunne toldassistenten give sig i lag med dagens dont. Den sag, der lå øverst i hans ventebunke, var faktisk afsluttet seks dage forinden med en skrivelse fra centralstyrelsen holdt i et sprog, som han første

gang stiftede bekendtskab med tre uger før, han mødte som elev i toldvæsenet. Det var hans ansættelsesskrivelse, som han og hans familie først rigtig forstod, efter at den var blevet dem forklaret af en slægtning, som studerede jura ved Aarhus Universitet.

Da Bent, som han jo blev kaldt dengang, fordi det var hans fornavn, havde afsluttet sin skolegang med en nogenlunde realeksamen, havde han kun tre ting at vælge imellem, da han skulle udstikke sin livsgerning. Han kunne vælge mellem at ansøge om en elevplads ved postvæsenet, ved DSB eller ved toldvæsenet. At læse til lærer eller læse videre ved Statsgymnasiet i en større provinsby tredive kilometer fra hans hjemby kunne der ikke blive tale om. Ikke fordi hans fader havde noget imod det, men i familien var der i alt fem søskende, der skulle sættes i vej, som det hed dengang. Når han ikke kunne blive det, han gerne ville, og som hans forældre inderst inde også gerne ville, men ikke havde råd til, var det næstbedste at få en god stilling med pension. Med ret til at oppebære samme, hvis han da ikke mistede sin stilling og ret til pension forinden, hvilket dog vist var usandsynligt. Det kunne efter sigende kun lade sig gøre, hvis man blev uforbederlig drunker eller tog af kassen. Dumhed og egentlig dovenskab var eksempelvis ikke afskedigelsesgrund.

Det havde man da i hvert fald sjældent været ude for dengang i tresserne.

1956. Ansøgningen og ansættelsen

Det blev til, at Bent skulle ansøge om en stilling ved toldvæsenet. Det bestemte

han selv og grunden var, at han syntes, der var et vist skær af romantik over denne etat. Det, der gjorde udslaget, var dog nok, at han lige havde læst en bog om spritsmuglere.

Efter, at han egenhændigt havde afleveret sin ansøgning, bilagt anbefalinger fra den lokale præst og hans klasselærer, hos toldforvalteren i den nærliggende købstad, blev han kaldt til samtale samme sted.

Toldforvalteren i Hobro, V.J. Petersen, udspurgte ham, om han havde slægtninge i toldvæsenet. Det fremgik nemlig ikke af hans medbragte lægeerklæring. Dernæst spurgte toldforvalteren ham, om der var sindssyge i familien.

Det var først mange år efter, at han kom til at spekulere på, om disse to ting havde noget med hinanden at gøre!

Han blev sendt hjem med besked om, at han skulle høre nærmere. Der kunne godt gå et stykke tid, men han skulle nok give ham en god anbefaling, sagde den rare gamle mand på en sådan måde, at han, hvis han blev antaget, vejete og fundet tung nok i det åndelige, måtte føle sig i taknemlighedsgæld til ham resten af sine dage.

Ventetiden fik han til at gå med forskellige småbeskæftigelser. Han var bydreng hos den lokale bagermester og stikirendreng hos den lokale skibsmægler. Under arbejdet hos skibsmægleren kunne han bestemt have sikret sig en plads i toldvæsenet. En aften var han sammen med yngstemanden i skibsmæglerfirmaet ombord i et hollandsk skib, der netop var ankommet med en ladning kul. Her opdagede han, at kaptajnen stak mægleren en karton cigaretter, og han forstod nu bedre, hvorfor

man aldrig så skibsmæglerens cigaret-pakker i dagslys.

Cigaretterne havde fast opholdsted i mæglerens inderlomme i jakken, og derfra kom pakken aldrig, før den var tømt for cigaretter. Ved samme lejlighed blev der pakket en lille pakke til den lokale kulgrosserer, bestående af fem flasker cognac og fire kartoner cigaretter. Som rosinen i pølseenden blev der også indlagt en flaske fransk likør i pakken.

“Til fruene”, smågnækkede kaptajnen på pidgin-dansk. Pakken blev af en af matroserne båret ned fra skibet og placeret i bagagerummet i den lokale kulmatadors store amerikanske bil.

Da Bent og skibsmægleren lidt senere forlod skibet, gik tolderne ombord.

“Det er det sorte gäng fra Århus”, forklarede den unge skibsmægler ham. Nu var det, at han kunne have indlagt sig uvisnelig hæder, men han kunne alligevel ikke få sig selv til at sladre til tolderne af to, indlysende gode grunde. Dels ville han få klø af den unge skibsmægler, og dels havde han ikke selv ombord kunnet få sig selv til at sige nej til ti pakker amerikansk tyggegummi. Nogle dage efter kom den højtidelige meddelelse om, at han var blevet antaget som toldelev i Løgstør.

Denne meddelelse vakte glæde i det lille hjem, men det, der først slog ham, var den ufatteligt lille begyndelsesløn, som var angivet i brevet. 120 kr. om måneden. Ganske vist stod der også noget om tillæg, men det beroligede ham ikke, for han var jo endnu ikke kendt med det offentlige lønssystem. Senere skulle han erfare, at tillægget til lønnen var på 227 kr., således at han i alt ville få udbetalt 347 kr. om måneden.

Brevet sluttede med, at han skulle

Løgstør toldkammer, opført 1857, idet overetagen dog er fra en udvidelse i 1900-årene. Foto ca. 1955 i Told · Skat Museet.

melde sig hos toldforvalteren i Løgstør den 1. august 1956 klokken otte.

1956. Dagen!

Hin begivenhedsrige dag oprandt, og et kvarter i otte havde han taget opstilling uden for Løgstør Toldkammer. Da uret på den nærliggende kirke slog det første af sine otte slag, dukkede to kvidrende damer op og låste sig ind i toldkammerbygningen. Et øjeblik efter, stak den ene af damerne hovedet ud ad døren og spurgte, om han var den nye elev.

Dette bekræftede han lidt beklemt.

“Så kom da inden for. De kan vente herinde på toldforvalterens kontor, indtil han kommer. Han skal i Rotary i dag, så den bliver nok fire, inden han dukker op”.

Han blev helt rød i hovedet. Han var

ikke vant til at blive tiltalt med De og da slet ikke af damer. Han vidste heller ikke, hvad Rotary var. Han fik anvist plads i en stol beklædt med rødt fløjls lige inden for døren til toldforvalterens kontor. Han kastede et hurtigt blik på det store imponerende skrivebord.

“Han er nok tidligere modstandsmand”, tænkte han, da hans øjne blev ved med at vende tilbage til den store forsøvede håndgranat, der åbenbart blev brugt til at holde en stak papirer nede.

Der skete ikke mere den dag udover, at klokken tre om eftermiddagen samledes hele toldstedets personale inde på toldforvalterens kontor. Der blev budt på kaffe og kager. Napoleonskager i dagens anledning. Ved den lejlighed stiftede han igen bekendtskab med de to da-

Eftermiddagskaffe i gården ved Løgstør toldkammer. Fra venstre ses kontorassistent Inger M. Schaltz, Bent Andreasen, toldforvalter Enemarks datter Mette, overtoldassistent Aage Jensen, fru Enemark, toldforvalter Enemark og en kontorassistentafløser. Foto 1957.

mer, der havde lukket ham ind. Hende, der bestemte, hed frøken Schaltz. Han kunne forstå på den lidt indforståede snak, at disse to skulle tage sig af ham i det første halve år.

“Indtil du har bestået toldelevprøven”, formanede overtoldassistent C. G. Spindler ham. Den sidste af de tilstedeværende præsenterede sig som toldassistent J. Matthiasen.

Efter at Spindler havde vist ham rundt på toldstedet, fik han lov til at gå hjem for at indrette sit værelse hos slagtermester Brun. Da han kom hjem på værelset, lagde han mærke til, at han havde røde knopper over hele kroppen. Han længtes også hjem. Næste morgen var knopperne der endnu. De fleste af knopperne forsvandt næsten, da han fandt ud af, at der kun var tre dage til lørdag. Lørdag fik han fri klokken fem, og fire timer senere var han hjemme. Lidt fortumlet af alle indtrykkene, men han havde det allerede lidt bedre.

Han tænkte især tilbage på mødet med toldforvalteren. Han hed K.R. Enemark.

“Jeg er den yngste toldforvalter i Dan-

mark”, bekendtgjorde toldforvalteren.

“Du skal nok blive glad for at være her. Det er en dejlig lille by”. Toldforvalteren blev afbrudt ved, at det bankede på den dør, der førte op til privatboligen på første sal.

“Kom ind!”, råbte han.

Ind trådte den dejligste pige, han havde set i sit liv.

“Du skal lige hilse på Mette”, sagde han lidt højtideligt. På den anden side også på en sådan måde, at han kunne forstå, at hun var udset til noget bedre end en fremtid med en, som havde en tvivlsom fremtid i toldvæsenet.

“Ja, ja.” Tænkte han. “Du har jo trods alt ikke engang bestået toldelevprøven”.

1956. Toldelevprøven.

Han kunne snart det hele på kassererkontoret. Det hed det kontor, hvor frøken Schaltz huserede. Snart kunne han afløse på de forskellige arbejdsområder, og da der var gået en måned, kunne han udføre alle forefaldende arbejder på kassererkontoret: han kunne føre ind-

gående toldbog, udgående toldbog og kassekladden. Han kunne udfærdige en toldseddel på de skibe, der skulle til et andet indenlandsk sted, ligesom han kunne udfærdige et toldpas til de skibe, der skulle afgå direkte til udlandet. Han kunne beregne toldbeløb og skibs- og vareafgifter. Han kunne tage mod penge, afslutte alle bøgerne ved dagens slutning, afstemme regnskabet og optælle kassen. Hvis intraderne, som indtægterne blev kaldt, oversteg totusinde kroner, skulle det beløb, der oversteg de totusinde, sættes i den lokale intradebank. Han kendte Egnsbanken i sin hjemby. Han kendte Andelsbanken og nogle få andre banker, men han havde aldrig hørt om "Intradebanken".

Han fandt hurtigt ud af, at det var den lokale bank. Toldforvalteren sad for øvrigt i bestyrelsen. Det var bankens måde at sikre sig opbevaringen af intraderne eller indtægterne, som det hed ude i det øvrige samfund. Indsætningerne var nemlig store. Der kom penge ind fra de lokale automobilforhandlere, hver gang de skulle have indregistreret en ny bil. Der kom ligeledes penge ind fra restauratørerne i hele distriktet, som betalte en omsætningsafgift på al den øl og spiritus, de omsatte i deres restaurationer eller hoteller.

Han skulle senere finde ud af, hvorledes "dem ovre på den anden side af gangen" kontrollerede disse hoteller og værtshuse. En af de største opgaver for ham som toldelev var, at han skulle lave en afskrift af kassekladden. Dette havde to fornuftige formål, dels at elever blev bekendt med at skrive en journal med pen og blæk eller med fyldepen, dels at toldforvalteren, måske én gang hvert femte år, kunne gå tilbage og se en eks-

pedition, der lå tilbage i tiden. De originale kassekladder var jo indsendt til revisionen i København.

Han fik også hurtigt et bijob. Hver dag skulle han ringe til den lokale avis og fortælle, hvilke skibe der ankom og lossede eller lastede i havnen. Det fik han penge for fra avisen, og det var en stor fordel for ham, at Løgstør havn lå, som den gjorde. Om natten måtte skibene nemlig ikke sejle over bredningen uden for havnen, og de skibe, der skulle østpå, kunne heller ikke komme gennem broen ved Aggersund. Derfor lagde de ind til Løgstør. De blev kaldt "vind drivere". Han havde aldrig hørt det udtryk før. Det var han også ligeglad med, for det fyldte godt i de meddelelser, han indtelefonerede til avisen: "*coasteren 'Willem' af Rotterdam ind som vinddriver på vej fra Nykøbing Mors med moler til Lübeck*".

Én linie i avisen næste dag og femten øre var hjemme!

Om eftermiddagen efter kaffen blev han altid på toldforvalterens kontor. Han skulle høres i et af kapitlerne i sin lærebog. Toldforvalteren forlangte, at han skulle kunne stoffet udenad. Han fortalte ham også, at den prøve, han skulle aflægge, når overtoldinspektøren kom på besøg, ville være skriftlig.

"De skal sidde her på mit kontor, medens overtoldinspektøren og jeg går hen på 'du Nord' og spiser", oplyste han.

"Det varer en time, og når vi kommer tilbage, skal De aflevere opgaven. Den skal være skrevet med pen og blæk", fortsatte han.

"Lærebogen står for øvrigt altid her", sluttede han og satte den tynde grønne lærebog ind i sin reol lige ved siden af skrivebordet.

Dagen oprandt. Han sov ikke hele natten. Han læste. Han faldt i søvn og vågnede badet i sved, da slagtermester Brun huggede dagens første ribben over nede i forretningen lige neden under hans værelse. Klokken elleve sad han og stirrede på sit emne. Det vil sige, der var egentlig to emner.

“Det er, fordi de er så korte, disse to emner”, oplyste den næsten to meter høje overtoldinspektør, som trods sin stilling og udstråling virkede flink.

“Vi ses om en time. God fornøjelse!” forsatte han venligt.

“Is-afgift” og “Hverv uden for beskatningen”.

Han skrev og skrev. Han klattede på papiret med pennen. Nyt papir. Forfra. Endelig stod den blå skrift flot på det gule papir. Han kunne næsten emnerne udenad. En enkelt gang skævede han over mod toldforvalterens eksemplar af lærebogen, som han let kunne nå med hånden fra toldforvalterens behagelige stol, som han benyttede i dagens anledning.

Det var fristende, men han var sikker på, at det var en eller anden form for fælde, der var sat for ham. Han undlod at kikke, dels fordi han var tilfreds med sit resultat, dels fordi han var sikker på, at hvis han åbnede toldforvalterens lærebog, så ville en eller anden anordning udløses. Han havde set det med trolde, der sprang ud af en æske, når man åbnede æsken.

“Nå! Andreasen! Blev de færdig”, lød toldforvalterens røst pludselig.

Den høje overtoldinspektør fik de gule papirer udleveret. Han læste dem igennem med det samme.

“Flot arbejde, hr. Andreasen. Flot arbejde. De har bestået.”

Han vidste ikke, hvad han skulle sige eller gøre. Han var totalt udmattet.

“De må gerne benytte telefonen og ringe hjem til Deres forældre”, lød det venligt fra toldforvalteren.

Det tilbud benyttede han sig af. Der blev glæde i det lille hjem ved fjorden.

Ved lukketid stod han som sædvanligt ved toldforvalterens dør. Han bankede de reglementerede to gange på døren og gjorde sig klar til at bukke:

“Farvel! Hr. toldforvalter”.

Toldforvalteren løftede sit venlige ansigt.

“Farvel hr. Andreasen”. Han strakte sig i den for ham lidt umagelige stol og fortsatte så:

“Det gik jo godt i dag”, efter en kort pause, fortsatte han:

“Det havde jeg nu også regnet med. Dem skal vi nok få glæde af”.

Han rødmede. Det kunne man godt som sekstenårig, selv om man var en dreng, eller var det mand. Glemte var de fortrædeligheder, han havde gennemgået som elev. Toldassistenten havde for eksempel en aften bedt ham om at rulle de to store runde granitkugler, der afgrænsede fortrappen, ind i forhallen. Han var pligtskyldig og intetanende gået ud for at udføre ordren. Han havde set lidt på de tonstunge granitkugler. Prøvende havde han puffet lidt til den ene af kuglerne. Så var han kommet til at se op. Inde bag vinduerne stod alle de andre, undtagen toldforvalteren, og smilede. Ja, toldassistenten endog vildt grinende.

Her har jeg snydt lidt, fordi denne hændelse skete under vejerbodskursus i Aalborg. Jeg anfører dette, fordi jeg ved, at toldere ville falde over sådan en fejl. De store kugler stod i Aalborg. Det gør

de stadigvæk. Jeg har lige vist mine børnebørn dem og fortalt dem om tildragelsen.

Der havde været flere af den slags episoder, men efterhånden døde de ud.

“De fik slet ikke brug for bogen”, han vendte tilbage til toldforvalterens venlige ansigt. I samme øjeblik nikkede toldforvalteren over mod reolen. Han anede et stort smil i toldforvalterens ansigt.

Lidt efter løb han med dagens post hen langs havnen til posthuset, hvor posten skulle være afleveret inden klokken 17.30. Halvvejs henne ved posthuset stoppede han op. Han så sig omkring. Så knappede han diskret sin lyse skjorte op. Fire knapper under det mørke slips. Han så ind på sit maveskind.

De røde knopper var fuldstændig forsvundet.

1956-1959. Modningstiden i toldopsynet.

Det næste år fløj af sted. Hans tid på toldkassererkontoret var slut efter toldelevprøven. Større udfordringer ventede. Han skulle over til dem på den anden side af gangen. Overtoldassistenten, som havde sit eget lille kontor og assistenten. Assistenten sad alene i et stort kontor. “Toldopsynet” stod der på døren ind til kontoret. Glemte var al gammelt nag, for toldassistenten tog godt imod ham. Det gjorde han ikke bare af sit gode hjerte, men også ud fra en kynisk arbejdsgiverbetragtning. Han kunne få læstet noget af sit arbejde over på den nye elev.

Det var en helt ny verden, der åbnede sig for ham. Han havde godt fra sin plads i kassererkontoret observeret, at der var stor trafik ind og ud af toldop-

Toldelev Bent Andreassen, stående foran motorgaleasen Christine. Foto 1957.

synet. Alene det, at han nu kunne tage telefonen og sige: “Toldopsynet! Det er toldelev Andreassen!” var en helt ny og mærkelig fornemmelse. Også fordi der var kommet en helt ny toldelev, der havde afløst ham på kassererkontoret. Slut med at løbe til skibshandleren efter øl, slut med at løbe til bageren efter kager til eftermiddagskaffen, slut med at lave afskrift af kassekladden og slut med frøken Schaltz. Han var kommet ind i en mandeverden.

Ind ad døren kom hver mandag en skipper på en ålekvase, som hentede ål i Sverige. Flere gange daglige besøg af den lokale skibsmæglerlev.

“Mæglerpløkken”, vrissede toldassistenten lidt nedladende.

Netop en skibsmæglerlev, en kvindelig af slagsen, skulle ganske få år senere blive hans gode skæbne.

Autoforhandlere, restauratører, kontorpersonale og lagerpersonale fra de virksomheder, som importerede varer fra udlandet. Disse varer skulle fortolddes. Når varerne var blevet fortoldet og tolden betalt, kunne de udleveres fra pakhuset. Det skete iført hvid kittel og ved hjælp af en sækkevogn. Desuden kom der brugsforeningsuddelere, købmænd og indehavere af servicestationer fra hele oplandet for at aflevere deres regnskaber over den afgiftsfrie farvede benzin, de havde en særlig tilladelse til at udlevere til landmænd, som igen havde en tilladelse til at bruge farvet benzin. Dette sidste var en kompliceret affære: hver landmand fik sammen med sin tilladelse udleveret en blok med blanketter. På disse blanketter kunne de hos den lokale forhandler få udleveret farvet benzin i mængder, som passede med de blanketter, de afleverede. Nogle af blanketterne var mærket 10 liter, andre 20 liter og enkelte andre 30 liter. Hvis en landmand købte 40 liter, skulle han eksempelvis aflevere 4 boner à 10 liter. Disse boner blev derefter annulleret af forhandleren, som derefter opbevarede dem til sit benzinregnskab.

Dette regnskab blev med jævne mellemrum kontrolleret. Sammen med toldforvalteren kørte han i dennes lille grå Renault-personbil ud til en udvalgt benzinforhandler. Der var dengang næsten halvtreds benzinforhandlere spredt over hele tolddistriktet. De kom uanmeldt og ve den arme stakkel, hvis ikke hans regnskab var ajour. I teorien kunne benzinforhandlerens bevilling inddrages. Det skete dog aldrig. Sam-

men med toldforvalteren bragte han benzinregnskabet ajour. Derefter skulle den regnskabsmæssige beholdning afstemmes med den fysiske beholdning af farvet benzin. Dette sidste skete ved, at en pejlestang blev sat ned i tanken og derefter kunne det aflæses, hvor stor benzinbeholdningen var.

Der var en helt speciel stemning, når han sammen med toldforvalteren havde bragt et benzinregnskab ajour, og toldforvalteren derefter foretog pejlingen. Ofte stemte det. Andre gange stemte det ikke. Dette skyldtes mest, at forhandleren enten havde fået for mange boner. Eller det modsatte. Når det var udfundet: hvem skylder hvem hvor meget, så stemte det ofte så nogenlunde. I disse tilfælde gav toldforvalteren brugsforeningsuddeleren en løftet pegefinger. Denne blev givet, når man sad og drak kaffe og spiste brugsforeningsuddelerens kones hjemmebakte kringler. Mange gange var den løftede pegefinger så diskret løftet, at brugsforeningsuddeleeren dårligt opfattede det.

Det afhang lidt af brødet til kaffen.

Det var ret harmløst. Ingen havde taget højde for, at i det virkelige liv kunne landmændene ikke altid lige fylde multipla af 10, 20 eller 30 liter benzin i deres traktorer. Ofte var det et større udredningsarbejde for toldforvalteren og toldeleven at få regnskabet til at stemme.

Derefter udvalgte toldforvalteren et par landmænd til kontrol. Kontrollen skete ved, at samtlige køretøjer på ejendommen: gårdejerens bil og landbrugsmedhjælperens knallert eller motorcykel, blev testet. Dette sket ved, at et stykke lakmuspapir med en påført dråbe reaktionsvæske med en stålspiral

blev sænket ned i bilens eller knallertens benzintank.

Det var et spændende øjeblik, når resultatet kunne aflæses. Mindst tre personer, med tre par stirrende øjne, stod med tilbageholdt åndedræt og stirrede fascineret på, om klatten på lakmuspapiret ændrede farve i rødlig retning. Gjorde den det, var det en katastrofe. Der blev skrevet en toldrapport, og den pågældende blev straffet. Sanktionen var, at bondemanden mistede sin bevilgning, og oven i dette fik den pågældende en bøde.

Det skete i perioder, at der var mange prøver, der reagerede. Vi fandt så ud af, at det skete, fordi, benzinselskaberne anvendte de samme køretøjer til både at distribuere farvet benzin og almindelig motorbenzin.

I disse tilfælde frafaldt toldforvalteren rapporten!

Nu fik toldeleven også aftenvagter på havnen, i en tårn med toldassistenten og toldopsynsmanden. Helt alene gik han om bord i skibene for at foretage inkvirering. Det betød, at han om bord skulle opsøge kaptajnen og få denne til at angive, hvilken last skibet medførte, og hvor meget spiritus og hvor mange cigaretter, de havde med om bord som proviant. Var der mere, end de måtte bruge til eget brug under opholdet i havnen, fik kaptajn og besætningsmedlemmer et kvantum til eget brug. Resten blev lukket ind i et rum, som kunne lukkes med en toldsnøre og med en toldplombe. I det omfang, han havde mistanke til, at der kunne være gemt smuglergods om bord, skulle han lede efter det.

Som syttenårig, en mørk aften ved midnatstid, på en coaster med syv

mands besætning, fattede han ikke ret tit mistanke! Men spændende var det: coastere kom fra Tyskland med kul eller cinders, coastere kom med gødning fra Holland eller Norge og coastere fra Nykøbing Mors ankom lastet med moler, bestemt til mange forskellige lande, for at afvente Aggersundbroens åbning ved solopgang.

Der var en duft af saltvand over arbejdet!

Den første store sammenhængende arbejdsopgave, han fik betroet som toldelev i toldopsynet, var kontrollen af de regnskaber, som hoteller og restaurationer indsendte i løbet af januar måned.

Der var et blåt hæfte, i hvilket alt indkøb af øl og spiritus blev bogført. Desuden havde hotelejereren eller restauratøren i det blå hæfte opgjort sit varelager af øl og spiritus pr. 31. december, specificeret for hver vareart. Det blå regnskabshæfte modsvarede af fire røde regnskabshæfter, hvor alt salg af øl, vin og spiritus blev bogført, specificeret dag for dag og hver vareart for sig. Kontrollen gik i al sin enkelthed ud på at kontrollere, at restauratøren havde betalt restaurationsafgift af hele sin omsætning. Når regnskabet blev indsendt eller afleveret, fulgte købsbilagene med.

Toldeleven lærte hurtigt. Hele købet af øl blev opgjort i antal flasker. Derefter blev der reguleret for lagerbeholdningerne primo- og ultimo, og så havde man det antal øl, der skulle være solgt. Stemte det med de røde bøger, hvor salget af øl, dag for dag, jo var opgjort specificeret? Ligeledes med snaps, bitter, gin, whisky, cognac. Men først skulle købet i hele eller halve flasker omregnes til antal genstande. 36 genstande regnede man med, der kunne være i en hel

flaske akvavit.

Ofte stemte det. Andre gange gjorde det ikke, og i disse sidste tilfælde, blev der skrevet en regning til de pågældende, som blev præsenteret for vedkommende, ved et anmeldt kontrolbesøg. Han kunne i begyndelsen ikke forstå, hvorfor kontrolbesøgene skulle være anmeldt i forvejen. Det fandt han ud af, da han første gang var med på et afsluttende kontrolbesøg på det lokale "Hotel du Nord".

Han havde aldrig set magen. Hans moders veldækkede frokostbord 1. juledag blegnede en smule: rejer i trængsel, lune fiskefileter, tarteletter med fyld, ribbenssteg med rødkål, frikadeller med

rødkål, mørbradbøf med bløde løg, ost og kager. Dertil snaps og øl, samt en cognac eller to til kaffen. Lejligheden blev benyttet til at kontrollere, at der kunne være 36 genstande i en hel flaske akvavit!

Dengang spekulerede han ikke over, hvorledes man egentlig kom hjem fra et sådant kontrolbesøg. Han havde hørt nogen sige, at kroppen kunne absorbere én genstand i timen. Det kunne toldforvalterens krop vel også!

Blev han modnet efter cirka to år, som toldelev i Løgstør og efter et halvt års vejerbodskursus i Ålborg, blev han hærdet i København.

Indholdsfortegnelse

Skattehistorie, kontorpige og kontroltolder	87
--	----

<i>Flemming Aaboe Jensen:</i> En mærkelig skattehistorie	89
---	----

<i>Annie Birkvang:</i> Kontormedhjælper i Toldvæsenet 1955-57	94
---	----

<i>Bent Andreassen:</i> Toldelevtid og de første assistentår. Afen kontroltolders erindringer (1)	106
---	-----